

GUIÓ JOAN BOTAM

LLIURES PER DECIDIR AMB ESPERANÇA I IL·LUSIÓ SOBRE EL FUTUR DEL PAÍS

Aclariments previs. Independència i interdependència dels pobles; qui decideix? Decidir prudentment. La sobirania és del poble. La crisi dels estats. El rol de les religions per la justícia i la pau. Alternatives pacífiques per la llibertat dels pobles. La via catalana.

Aclariments previs

Amb esperança i il·lusió s'entén des de l'experiència que en fem nosaltres, els catalans. No envairé, per tant, altres experiències si fa no fa paral·leles, com la dels escocesos i canadencs.

L'enunciat del tema, per això, ha de ser: "Els catalans som lliures per decidir amb esperança i il·lusió sobre el futur del país".

Lliures per decidir ho som, els sers humans, d'acord amb les possibilitats que tenim a l'abast, no tant per triar, com per deixar-nos seduir pel que som i vivim vers la plenitud de nosaltres mateixos.

Amb esperança i il·lusió, en cerca de sentit, perquè fent camí vers la utopia, anticipadament en sentim el goig.

Sobre el futur del país, el nostre; és a dir, Catalunya, com a referència no excloent, perquè, per raons històriques, culturals i lingüístiques no oblidem els territoris germans del mateix arc mediterrani.

Independència i interdependència dels pobles; qui decideix?

El debat sobre si els catalans som o no lliures per decidir es mou ara entre el sí del poble de Catalunya i el no del govern de l'estat espanyol. Pel sí o pel no, tots volem decidir! L'estat espanyol, però, pretén de decidir per nosaltres, els catalans. Legítimament? No! La llei que invoca, la constitució, mai no pot situar-se al dessorre de la voluntat sobirana del poble. El poble és més; més que la constitució, més que la llei. "El dissabte (la llei) ha estat feta per a l'home, i no l'home per al dissabte (la llei)ⁱ".

Per a la gent de la generació de les postguerres, del 36-39 i del 39-45, era clar que la legalitat no justifica èticament les accions. A desgrat de la censura franquista, alguna cosa ens arribà dels judicis de Nuremberg als dirigents del Tercer Reich i, al seu torn, del poble italià als caps del règim feixista. No podíem ni pronunciar la paraula llibertat. S'entén així, a l'època, el delit pels espirituals negres, les cançons de Bob Dylan o Joan Baez, i l'interès que desvetllà el discurs de Martin Luther King, "He tingut un somni".

Decidir prudentment

Les decisions, els nostres actes, com així ho entenien els clàssics, es regulen per la virtut de la prudència. No som autòmats; som sers humans dotats de consciència intel·ligent, voluntat i seny. Els escolàstics en reflexionar sobre la prudència (res a veure amb la covardia) n'assenyalaven tres fases del procés igualment importants: coneixement degudament situat, discerniment i acció. La prudència, diu Tomàs d'Aquino, és "recta ratio agibilium", la correcta raonabilitat de les accionsⁱⁱ. Doncs, la raó pràctica.

Pel que concerneix el país, a propòsit del qual volem decidir, n'hem de conèixer els esdeveniments històrics que el configuren, almenys d'ençà del 1714. Les batalles d'Almansa, Xàtiva, Lleida, Tortosa, Barcelona i Cardona amb les seves conseqüències; la represa, tan laboriosa, les guerres dels segadors, les napoleòniques i el flux i reflux de

les conteses entre liberals i carlins, la renaixença, els intents d'encaix, la guerra civil i la repressió franquista... Els actuals nivells de convivència amb els corrents socials, polítics, econòmics i culturals que suposen. Per diagnosticar lúcidament el futur de Catalunya, malalta o no, n'hem d'obtenir la radiografia del cos i de l'ànima.

Aquesta fase del procés ens ha de permetre d'anar avant junts sense por, a la llum de les pautes amb què comptem. "El nostre món no sobreviurà en pau i justícia sense un nou paradigma de les relacions internacionals, basat en unes referències ètiques mundials", ha dit Hans Küngⁱⁱⁱ, l'iniciador l'any 1995, a Tübingen, de la "Fundació de l'ètica mundial". A l'origen de l'enfilall de documents que trobem al voltant d'aquest moment inspiracional, llarg de citar, hi ha la "Declaració universal dels drets humans", de l'ONU, l'any 1948, i, també, les aportacions del magisteri pontifici sobre nació i nacionalisme.

Dels propòsits, fills de visions si fa no fa utòpiques, a la realitat global, de la teoria a la pràctica, si els catalans no aconseguim coherència en la configuració del projecte, el programa i les actuacions, de manera que de baix a dalt evidenciem la lògica de la construcció, tot i els entrebancs, ens perdem. No anem endavant, retrocedim, caiem en la lògica dels alliberaments verbals que creen desànim i empobriment. Diu Jordi Sales: "Tot el que sigui d'aquesta mena, la de les pluralitats hispàniques, s'estavellarà sempre de la mateixa manera, ja no cal que demanem tornar-ho a provar: sibadem perdrem el cap^{iv}". El viatge és vers el desconegut, però el camí que hi emmena, no. L'hem de fer amb els guiatge dels líders sorgits de nosaltres mateixos. Si ens equivoquem, que no ens equivocarem, refarem el camí. Un poble unit mai no erra. No troba l'encert o el desencert fora; l'encert s'identifica amb ell mateix, aquesta és la seva força.

ⁱ 1 Mc 2,27.

ⁱⁱ Summa Theol. II-II, 47-56.

ⁱⁱⁱ Hans Küng, Reivindicació d'una ètica mundial, Madrid, Trotta, 2002, 233.

^{iv} Jordi Sales, La captivitat inadvertida, Barcelona, Galerada, 2013, 189.

La sobirania és del poble

Com a poble, els catalans no sols no comptem amb un estat, aquell o aquells dels qual som part els tenim en contra. Espanya, França i Itàlia, com a estats moderns, s'han configurat mitjançant la força de les armes. De menys consideració, a les anomenades regions, a més:

França, amb la constitució de la 5ª República (1958), inspirada, afirma el preàmbul, en la proclamació dels drets humans i del ciutadà, de l'any 1789, és una república indivisible, d'organització descentralitzada, basada en la sobirania del poble. En atenció als territoris d'ultramar, ofereix noves institucions. Suposa que els permetrà de decidir? No ho sabem! Sí sabem que, en canvi, ni Occitània, ni Bretanya, ni Alsàcia, ni Còrsega, ni bascos, ni catalans, no existeixen. És, amb tot, una constitució revisable. Una generació no pot subordinar a la seva llei el futur de les generacions que vindran.

Segons la constitució de 1978, Espanya és un estat social i democràtic, els poders del qual emanen del poble. Reconeix el dret a la autonomia de les nacionalitats i regions, sense nomenar-les, sobre el fonament de la indissoluble unitat de la nació espanyola. Les forces armades tenen la missió de garantir la sobirania i la independència de l'estat i defensar la seva integritat territorial. Les autonomies, d'opció lliure, no es poden federar entre elles. Contempla la possibilitat de referèndums; atorga al rei la facultat de convocar-los i al congrés i al govern de proposar-los i autoritzar-los. Com s'ha vist, una constitució mitificada i, a la pràctica, a mercè dels partits majoritaris.

Amb menció explícita de les anomenades regions, d'acord amb la constitució de 1947, Itàlia és una república basada sobre la sobirania del poble, en principi indivisible. De dret preveu la possibilitat d'expressar lliurement la voluntat dels ciutadans sobre determinades necessitats. De facto, però, són les majories parlamentàries de torn, com a França i Espanya, les que *democràticament* tenen la paraula. Per plorar.

La crisi dels estats

La solidesa dels estats a Europa, detectors fins ara de la violència i beneficència institucionals, s' esquerda dia rere dia. Les dinàmiques socials no n'esperen res, van de baix a dalt gràcies a moviments, associacions i iniciatives per la justícia, la pau i la integritat de l'univers, contra la mentida i la corrupció. Neix una nova era de signe més democràtic, lliure, just i paritari. Era previsible. A l'estat espanyol les inquietuds d'aquest signe no van desaparèixer amb la transició. Cal, doncs, una altra transició? A Catalunya no podem esperar més; hem d'anar a les arrels, a la lliure decisió dels ciutadans. En pau, en diàleg, a partir de visions positives i beneficioses per uns i per altres. Un canvi de *cheap* que, segons Xavier Rubert de Ventós, ve dels anys 50-60, amb l'exigència de llibertat, a l'escola de Vicens Vives, Fuster i Espriu, "Escolta, Sepharad: els homes no poden ser si no són lliures". Dels 70-80, amb els dubtes sobre les lleis que entorpeixen el camí. I, dels 90, amb un interrogant sense resposta: és democràtica la constitució?^v

Som al 2014; per als qui detecten el poder, sí, l'escut que els protegeix és la constitució; per als de l'oposició, sí i no, la voldrien federalista. Però, per a uns tercers, s'ha acabat, en volem un altra, com a independents. En renéixer jurídicament i políticament no és qüestió, amb tot, de sacralitzar res de les nostres institucions del passat, la pàtria, la nació... "No es pot lluitar o denunciar els usos o els ritus més bàrbars, - segueix Rubert de Ventós, - si no hem arribat primer a comprendre les formes i les condicions de vida a què responen, altrament hauríem canviat de coartada, abans salvar 'el sepulcre de Jesús', avui salvar els drets humans, però no el tarannà del nostre esperit de croada, el mateix esperit que mou a salvar aquí la sagrada unitat de qualsevol estat i a salvar allà els bons costums de qualsevol salvatge^{vi}".

El rol de les religions per la justícia i la pau

La porta d'entrada de l'ideal al qual aspirem emmena cap a la dignitat de la persona, de la pregonesa del nostre ser, ateses indefugiblement les relacions humanes (els altres), interpersonals i suprapersonals. Ens escapem endavant, amb això, en ares de visions abstractes? Probablement ho signifiquin així, a cavall de tradicions religioses i espirituals de volada curta, determinats sectors fonamentalistes. Però, "en l'exacta mesura en què s'incorre en aquesta temptació, - afirma José Arregi -, una religió deixa de 'relligar' els seus seguidors entre ells i tots amb el Tot; es torna secta, oculta l'Infinit, ofega l'Alè, sufoca la Vida^{vii}".

Al respecte, per als cristians de la meua generació, la llum és féu al voltant del Vaticà II, amb els seus documents sobre l'Església i el món, l'ecumenisme, les religions no cristianes i la llibertat religiosa, amb especial menció per a l'encíclica del papa Roncalli, "Pau a la terra". A finals de segle, pel que concerneix totes les creences, ampliant el cercle, ens arribà amb les aportacions del Centre UNESCO de Catalunya, tingut en compte sobretot el Parlament de les Religions del Món (PWR), que inicià la seva singladura a Chicago, ran de l'Exposició universal d'aquella ciutat, el 1893, i celebrà a Barcelona la seva quarta reunió el 2004. Altres experiències d'aquesta índole s'havien celebrat anteriorment a l'Índia i, també, a la Catalunya medieval, gràcies a la iniciativa del reis, a propòsit dels càtars, dels jueus i dels cristians, tanmateix amb escassa incidència social. N'hauria aconseguit més d'haver tingut en compte Ramon Llull, el filòsof de l'art de trobar veritat, bondat i bellesa, autor del "Llibre del gentil e los tres savis", una càlida invitació adreçada a jueus, cristians i musulmans a conversar per millorar la societat amb les seves aportacions car "tot arbre bo dóna fruits bons, i l'arbre dolent dóna fruits dolents^{viii}".

L'any 1893, el mosaic de pobles d'Estats Units d'Amèrica, autòctons i nouvinguts, europeus i africans, acabaven de sortir de la guerra civil nord-sud amb noves llums sobre l'absurd de les guerres. Recordem, de Marc Twain, la

"Pregària per la pau". L'Exposició universal de Chicago fou el mirall on es reflectien les aspiracions d'un país jove. A la composició demogràfica s'hi afegí aleshores molta gent de l'Àsia, amb les seves llengües, cultures i religions. Ningú no era aliè a la fe, al món de les creences. Adés, amb gran sentit de la convivència pacífica, com l'associació dels Amics quàquers, adés amb visions excloents, com si la veritat de la salvació fos només seva. A nivell cristià, la precarietat de la situació, uns contrincants dels altres i, tanmateix, amb la responsabilitat d'una missió única, era un escàndol. Ja a la primeria del segle XIX, alguns moviments universitaris de joves començaren a remoure cel i terra per retrobar la unitat amb el respecte degut a la diversitat. Calia emular la força simbòlica de les antigues seus, Roma, Constantinoble i Canterbury, i superar-les al món nou, la terra promesa que havien somniat els pares fundadors. Naixia el moviment ecumènic que, a partir de la Conferència d'Edimburg, l'any 1910, els secretariats Fe i constitució i Vida i acció i l'assemblea constituent del Consell Mundial de les Esglésies (Amsterdam, 1948) aconseguiria cotes molt altes, de significació universal, per la justícia la pau i la integritat de l'univers.

La contribució de l'Església Catòlica a la fase inicial del moviment ecumènic fou institucionalment nul·la. Sofria el bloqueig de la seva estructuració doctrinal i jeràrquica i la frenava alhora el miratge de la seva implantació arreu del món. Gràcies a les veus profètiques que l'han interpel·lat des de dins, amb tot, no sols no n'ha quedat al marge; a l'hora present s'hi sent fortament compromesa. No tant pel que concerneix l'ecumenisme de signe cristià, ans també l'anomenat macroecumenisme, pel diàleg interreligiós. Trobem al I PWR, l'any 1893, James Gibbons, el cardenal de Boston, que col·laborà estretament amb els inspiradors i promotors, especialment l'hindú Swami Vivekananda, el representat de l'Índia. Més tard, en línia de continuïtat, en el II i III PWR, en pren el relleu Hans Küng i en el IV, 2004, Raimon Panikkar.

La sèrie d'aquests parlaments, d'iniciativa privada, de baix a dalt, és positiva per a tothom. Les diferències expressen

la riquesa de les sensibilitats, mai no han de ser problema. Tant pel que fa a la seva convocatòria com a la seva gestió, tenen similituds amb la via catalana pel dret a decidir. Són poble, en vénen i hi tornen sobre la base de dinàmiques guiades per l'ètica: la democràcia, el diàleg, el projecte consensuat i l'autodeterminació. Cito: "Els egoismes de tota mena, siguin individuals o col·lectius, apareguin en forma d'ideologia de classe, de racisme, de nacionalisme o de sexisme, són reprovables. Nosaltres els condemnem perquè impedeixen a l'ésser humà ser veritablement humà; l'autodeterminació i l'autorealització només són plenament legítimes quan no apareixen deslligades a la responsabilitat individual davant d'un mateix i davant del món, quan es vinculen a la responsabilitat envers el proïsme i envers el planeta Terra^{ix}".

A Catalunya, com arreu del món, tant el moviment ecumènic com el diàleg interreligió s'iniciaren amb el caldo de cultiu servit per creients de tota procedència tocats per les divisions i les confrontacions. A títol d'impressió sobre quina era la nostra visió del moment, l'any 2002, heus aquí les motivacions que la delegació de Barcelona, de la qual formava part, va presentar a Chicago, davant el Consell del PWR per tal d'aconseguir la seva 4ª reunió a la nostra ciutat: la condició, amb la seva capital, de país cruïlla, de l'àrea mediterrània, conflictiva i esperançada, de vocació europea, de fluxos migratoris antics i recents, pluriètnics i plurireligiosos, dotat amb instàncies interconfessionals i interreligioses, públiques i privades, de bons resultats per a l'acolliment i la convivència, atesa, com a referència, l'experiència feta ran dels JJ.OO. Barcelona-92.

Alternatives pacífiques per la llibertat dels pobles

Catalunya compta actualment, d'un total de 7 milions i mig d'habitants, amb 2 milions i mig d'autòctons i 5 milions de nous. Per aconseguir la fortalesa que necessita el nostre procés d'afirmació, junts hem de guiar-nos per la veritat de la nostra realitat social i cultural. No solament atesos el *ius soli* (el territori), ni solament el *ius sanguinis* (el llinatge). Hem de ser tots per igual interlocutors; tots

hem d'actuar amb criteris ètics compartits. Ni per als històrics de casa, marginats per les polítiques d'un estat en contra, ni per als nouvinguts, trets de casa seva per les ineptituds d'uns estats que els han menystingut, l'ideal que ens somriu a l'horitzó no ha de deixar a ningú indiferent. Ens convé a tots un país a mida humana, lliure i participatiu. Per digne que sigui l'ideal, però, res de jugar a soldadets, a guerres o violència. Ens volem èticament coherents amb la nostra consciència responsable i, per tant, si arribava el moment bé hauríem de recórrer a l'objecció, obediènts a les directrius que perfillem i ens proposem a través del diàleg per la dignitat, la llibertat i la justícia. "Mentre hi hagi dominadors que oprimeixen els dominats, institucions que esclafin les persones i un poder que sufoqui el dret, - afirma el document conclusiu del II PWR -, no hi haurà més remei que recomanar una actitud de resistència que en la mesura del possible, s'exerceixi sense violència^x". A l'escola de Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Nelson Mandela i Lluís M. Xirinacs.

La via catalana

Una carta anònima del segle IV, adreçada a un tal Diognet, subratlla que tots els ciutadans per igual han de construir i millorar la societat. Però, els creients, sense ser per això, ni superiors ni inferiors, fidels a una ciutadania que és sempre, més. Les seves relacions amb els altres, gràcies a la fe, porten a l'arrel el misteri de l'Absolut. Han de viure-les a impulsos de l'amor intel·ligent, alliberats, tan com sigui possible, dels condicionants del "jo".

Les religions avui passen per una crisi. Han pretès oferir seguretats, bondats, no bondat, veritats, no veritat, esperances, no esperança. S'han substituït sovint al misteri de Déu. D'on prové, com a contrapartida, una florida d'espiritualitats portades per l'anhel de la contemplació cristiana, el hassidisme dels hebreus, el sufisme dels musulmans, el zen dels budistes i altres pràctiques d'origen oriental. Com a denominador comú, manifesten un gran desig de llibertat d'esperit, de creativitat, de poesia i de reconciliació. L'obertura sense pors, és a dir, al "cel nou i

una terra nova^{xi}". Un canvi no pas petit en el nostre món occidental! Vegem com el presenta, amb el seu significat, el II PWR: (Les tradicions religioses i espirituals) "per si soles no poden resoldre els problemes ecològics, econòmics, polítics i socials que pateix el nostre planeta. Però si que poden aconseguir el que només amb plans econòmics, programes polítics i regulacions jurídiques resulta, sense cap mena de dubte inabastable: un canvi interior de la persona, un canvi total de la personalitat; amb altres paraules, la 'transformació del cor humà' mitjançant la 'conversió' a una nova actitud de vida, allunyant-lo del camí equivocad. Sense cap dubte, la humanitat necessita transformacions socials i ecològiques, però també necessita una renovació espiritual^{xii}".

Als recursos de les ciències, que ens introdueixen al coneixement de les causes del moviment que viu el país, les tradicions religioses i espirituals ens n'aporten, amb l'experiència, el sentit. Tant de bo que, entre nosaltres, lliures per decidir sobre el futur del país, amb esperança i il·lusió!

Prada, 21.08.14

Joan Botam Casals

^v Cf Xavier Rubert de Ventós, De la identitat a la independència, Barcelona, Empúries, 2014.

^{vi} Lc 183.

^{vii} José Arregi, L'universal i el particular :Dialogal, 2014, 50, 29.

^{viii} Mt 7,17.

^{ix} II PWR, Cap a una ètica mundial: una declaració universal, I : Diàleg entre Religions – Textos fonamentals, Madrid, Trotta, 2002, 83.

^x Lc III,2, 86,

^{xi} Ap 11,1.

^{xii} Lc II, 82.